

1 Výběr profese s ohledem na tělesné postižení

Profesní orientace dětí a mladistvých s tělesným postižením, zaměřená na řešení otázek volby povolání a jejich budoucího pracovního uplatnění, se prolíná celým edukativním procesem již od základní školy. Profesní orientace žáků s tělesným postižením je vysoce náročnou záležitostí a patří jak do kompetence žáka samotného a jeho rodičů, tak i školy i příslušných společenských institucí. Úkoly lze rozčlenit do několika okruhů, ke kterým patří vytváření předpokladů pro možnost správného rozhodování při volbě povolání, např. seznamováním žáků s nejdůležitějšími pracovními a výrobními poměry v konfrontaci s možnostmi postiženého, vytváření speciálních výukových podmínek pro zvládnutí úkolů a požadavků jednou zvoleného oboru tím, že se postiženým poskytne v co nejvyšší možné míře rehabilitace ke zlepšení jejich zdravotního stavu, věnuje se velká pozornost základnímu vzdělání, nabízí se široké možnosti k rozvoji jejich zájmů a sklonů využitelných při řešení profesních otázek. Dále je třeba dbát na vytváření předpokladů pro vytrvání ve zvoleném povolání, a to posilováním jejich volních vlastností a vytvořením návyku neustále být činný a každou aktivitu vykonávat dobře a zodpovědně.

Pokud jde o kategorie povolání, jsou poměrně ustálené a vcelku shodné názory na jeho podstatu, na to, co se povoláním rozumí, a to jak u zdravého jedince, tak postiženého. Složitými se jeví otázky týkající se vztahu jednotlivých druhů činností a povolání k postižení a k osobnosti postiženého. Vztah druhu povolání k osobnosti postiženého je určen změněnými schopnostmi a z nich vyplývajícími osobnostními vlastnostmi. Tyto schopnosti a vlastnosti fyzické i psychické pak ovlivňují výkony postiženého v celku i v jednotlivých fázích a složkách. Takto ovlivněné výkony postiženého jsou zpravidla kritériem jeho úspěšnosti a vhodnosti při té které činnosti. Otázky vhodnosti a přiměřenosti jednotlivých druhů povolání pro různé druhy a stupně postižení bezprostředně souvisejí s předchozími a logicky z nich vyplývají. Kritériem vhodnosti a přiměřenosti je shoda požadavků na výkony při určité profesi s odpovídajícími vlastnostmi a schopnostmi postiženého. Schází-li postiženému určité schopnosti či vlastnosti, znamená to překážku ve výkonu činností na nich závislých a ovšem i vyloučení těch povolání, která tyto činnosti obsahují, z čehož logicky vyplývá zmenšený počet vhodných profesních oborů pro postižené ve srovnání se zdravými. Zejména otázky odborné profesní přípravy, tj. získávání a osvojování si profesionálních vědomostí, dovedností a návyků, jsou klíčové a na vlastní řešení náročné. Jádrem pracovního výcviku je řešení otázek týkajících se volby vhodných prostředků, metod a forem, ale nelze podceňovat

ani obsah profesní přípravy. Zvládnutí výcviku dává postiženým odbornou profesní způsobilost a oprávnění ke kvalifikované práci.

Každému žákovi s tělesným postižením je třeba nabídnout a zajistit vyhovující odbornou přípravu ve zvoleném oboru. U nás se během posledních několika let situace na úseku předprofesní a profesní přípravy pro tělesně postižené poněkud zlepšila a dále zlepšuje ve prospěch žáků s tělesným postižením. Rozšířily se možnosti edukace nejen ve stávajících školách a zařízeních, ale vznikají nové školy státní, soukromé a charitativní. Začala se věnovat mimořádná pozornost poradenským službám, jejich rozšíření o kariérní poradenství a propojení na další instituce jako jsou úřady práce, centra rehabilitace (Votava, J. 2003, s. 10 an.) nově vytvořené ergodiagnostické centrum v ÚSP pro tělesně postiženou mládež v Brně, Kociánka.

Postupně se prosazují nové směry v edukaci postižených, a to zřizováním integrovaných škol a zařízení i možností docházky do běžných typů škol a odborných učilišť (školský zákon č. 561/2004 Sb. a návazné vyhlášky MŠMT ČR). Přes všechna uvedená opatření zůstává situace v profesní přípravě žáků s tělesným postižením napjatá vzhledem ke stále klesající možnosti uplatnit se na volném trhu práce. Zvyšující se počet žáků s více vadami (zejména s tělesným a mentálním postižením) s sebou přináší další problémy nejen s jejich výcvikem, ale zejména se stále zmenšujícími se možnostmi jejich dalšího zařazení do pracovní činnosti. Uvedená problematika je řešena v návazném projektu na EQUAL (2002-2005) v rámci Operačního programu Rozvoje lidských zdrojů (OPRLZ) pod názvem *Aktivizační a vzdělávací centrum* (2005-2007, řešitel projektu prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.). Předmětem projektu je řešení situace žáků s mentálním postižením a s tělesným postižením se souběžným mentálním postižením po skončení povinné školní docházky, kteří nenaleznou práci na trhu práce.